

การศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนจากกิจกรรมการเรียนรู้ตาม
แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา: กรณีศึกษารายวิชาการศึกษากับสังคม
A STUDY OF DESIRABLE CHARACTERISTICS OF STUDENTS
UNDER THE CONTEMPLATIVE EDUCATION CONCEPT:
A CASE STUDY IN EDUCATION AND SOCIETY COURSE

ดร.วรวุฒิ เฟิงพันธ์*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ในรายวิชาการศึกษากับสังคม จากนิสิตสาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษาจำนวน 30 คน โดยผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การจดบันทึก และรายงานการประเมินตนเองของผู้เรียน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบกิจกรรมในรายวิชาทั้ง 6 กิจกรรม มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาทั้ง 6 บทเรียน สามารถนำกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาใช้ได้แก่ สุนทรียสนทนา (Dialogue) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) การเขียนบันทึก (Journaling) และการสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม (Self and Group Reflection) 2. ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาทั้ง 6 กิจกรรม พบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มี 4 ด้านคือ ด้านทักษะมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านโลกทัศน์ หรือการมองโลกและชีวิต ด้านพฤติกรรม และด้านจิตใจ ตามลำดับ

ABSTRACT

The purpose of this research was to study learning activities model and to study of desirable characteristics of students under the contemplative education concept in education and society course by using the sample group from 30 educational technology students. The researcher used the qualitative research methodology ; participation observation, journaling, self assessment report (SAR) and data analysis in content.

Research findings were as follows:

1. The six activities of learning activities model in this course are related to the content of six lessons. The contemplative education concept in dialogue, deep listening, journaling and self and group thinking feedback can be applied to them.

2. The results of six activities under the contemplative education concept are shown that the students have four desirable characteristics. They are skills, world view or life view, behavior and mentality, respectively.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ด้วยความก้าวหน้าทางสังคมที่เน้นวัตถุนิยมซึ่งเจริญเติบโตอย่างไม่หยุดยั้งนั้น ทำให้มีงานวิจัยมากมายที่ชี้ให้เห็นสังคมที่เป็นอันตราย ต่อแหลม ทำให้เด็กและเยาวชนของไทย หมกมุ่น ชื่นชม หลงใหลกับค่านิยมทางสังคมที่เน้นวัตถุนิยมมากเกินไปจนละเลยการยึดมั่นใน ศาสนธรรม กระบวนการควบคุมปัจจัยสิ่งแวดล้อมรอบข้างที่เป็นพิษต่อเยาวชน นับวันจะทำได้ยากยิ่งขึ้น จนหลายเรื่องไม่สามารถควบคุมได้ จึงจำเป็นต้องเร่งด่วนที่ต้องพัฒนาคุณภาพคน โดยเน้นการสร้างคุณลักษณะที่ดีของบุคคล (good character) ให้เป็นคนดีมีคุณธรรม การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับเยาวชนไทย จึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพที่สามารถช่วยสังคมและประเทศชาติให้ดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข การพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนไทยจึงเป็นวาระเร่งด่วนที่ประเทศชาติต้องให้ความสำคัญ และพัฒนาให้เกิดขึ้นโดยเร็ว (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2549)

จากการวิเคราะห์แนวโน้มสภาพแวดล้อมที่พึงประสงค์ในด้านสังคม เศรษฐกิจและลักษณะของการผลิตและบริการ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม สิ่งแวดล้อมและประชากร การเมืองการปกครองและประชากร พบว่าหากจะให้ประเทศไทยดำรงอยู่ในสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์อย่างยั่งยืน “คนไทย” ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญและมีค่าของประเทศ เป็นศูนย์กลางและกลไกสำคัญของการพัฒนาที่จะนำพาประเทศชาติไปในทิศทางที่พึงประสงค์ดังกล่าว ภาพอนาคตของคนไทยที่พึงประสงค์ ควรเป็นดังนี้ คือเป็นคนไทยที่มีความรับผิดชอบ มีคุณภาพ รู้จริง รู้ลึก รู้กว้าง รู้ภาษารู้เทคโนโลยี รู้รักษาสุขภาพและมีคุณธรรม มีความ

สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม มีความรู้และทักษะ มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ มีความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย อดทนและมุ่งมั่นในการทำงาน มีความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียว เอื้ออาทรและเกื้อกูลกันและกัน ดำรงตนตามครรลองของศาสนา รู้จักแสวงหาความรู้และรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการจัดการตนเองและปรับตัวในการดำเนินชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ มีวิสัยทัศน์ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (พินสุดา สิริธรรณี, 2552)

ตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และรัฐบาลมีนโยบายสร้างสรรค์ประเทศให้ เข้มแข็ง โดยมุ่งสร้างเสริมทรัพยากรบุคคลในชาติให้มีคุณลักษณะตามค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ บนรากฐานของการปลูกฝังค่านิยม หรือปลูกจิตสำนึกให้เกิดความตระหนักนำค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการไปปฏิบัติในวิถีชีวิต และรักษาหรืออนุรักษ์ให้ยั่งยืน ซึ่งนับเป็นคุณลักษณะสำคัญและเป็น ที่เชื่อมโยงสู่คุณภาพผู้เรียนตามกรอบการปฏิรูปการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพคนไทยและการศึกษาไทยให้ทัดเทียมนานาชาติ รวมถึงการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้เรียน ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และ ประชาชนอย่างมีคุณภาพ อันส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2558) ด้วยเหตุนี้แนวคิดทางการศึกษาที่มีความหลากหลาย จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ส่วนหนึ่งของแนวคิดทางการศึกษาดังกล่าวนั้นคือจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education)

จิรัฐกาล พงศ์ภคเชียร (2550) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) เป็นการศึกษาที่เน้นกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ให้ผู้ศึกษาย้อนกลับไปหารากของคุณค่าและความหมายที่แท้จริงของการเรียนรู้ สะท้อนให้เห็นความเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่ง สามารถมองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริงที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยใช้หลักคำสอนทางศาสนา ดนตรี ศิลปะ ธรรมชาติซึ่งถือเป็นเครื่องมืออย่างดีที่สามารถทำให้เกิดการหยั่งรู้ภายใน จนก่อให้เกิดการค้น

พบแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดี มีความสุขสงบอย่างแท้จริงด้วยตัวของตัวเอง และสามารถสัมผัสคุณค่าของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน เกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดความมีดุลยภาพของสรรพสิ่ง แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาจึงเป็นความพยายามที่จะพลิกฟื้นการศึกษาให้เป็นการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุลทั้งในด้านความรู้และจิตใจอย่างที่เราควรจะเป็นให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม ความดีงามรู้จักตนเอง เข้าใจผู้อื่น อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข มีชีวิตที่ก่อประโยชน์เกื้อกูล ซึ่งหากแนวคิดนี้ได้ถูกนำมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษาซึ่งจัดว่าเป็นแหล่งปัญญาสูงสุดของชาติแล้ว ย่อมก่อให้เกิดผลการพัฒนาอย่างสมบูรณ์แก่ผู้เรียน ซึ่งจะนำไปสู่สังคมที่มีดุลยภาพต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบกิจกรรมในรายวิชาที่มีผลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในรายวิชาการศึกษากับสังคม ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยต่อเนื่องโดยมีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ให้ทุนสนับสนุนสำหรับการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
2. เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ผู้วิจัยได้เลือกนิสิตที่ต้องผ่านรายวิชา 402478 การพัฒนากับการศึกษามาแล้วและกำลังลงทะเบียนเรียนรายวิชา 402400 การศึกษากับสังคม ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 1 กลุ่ม ซึ่งมีนิสิตสาขาเทคโนโลยีทางการศึกษาลงทะเบียนเรียนจำนวน 30 คน

2. ตัวแปร ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ตัวแปรต้น คือ กิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และตัวแปรตาม คือ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

3. ระยะเวลา ภาคเรียนที่ 2/2552 ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2552 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2553

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง การศึกษาที่เน้นการพัฒนาจิตใจและปัญญาอย่างแท้จริงทำให้เข้าถึง ความจริง ความดี ความงามทั้งในตนเองและสิ่งต่างๆ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง (Personal transformation) และเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม

2. กิจกรรมในรายวิชา หมายถึง กิจกรรมทั้ง 6 กิจกรรม ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นเพื่อทำการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนการศึกษากับสังคมได้แก่ (1) ไต่อะรีปีที่ 2 (2) เรารักในหลวง(3) คนเลเฮดอย (4) ภาพเบื้องหน้ากับปัญหาสังคม(5)จิตอาสาพาน้องคิด และ (6) สร้างความกล้าที่ท้าทาย

3. กิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่ผู้สอนได้เลือกใช้เพื่อให้นิสิตได้สะท้อนความคิดของตนเองอย่างอิสระหลังจากจบกิจกรรมในรายวิชา ได้แก่ (1) สนทนาสนทนา (Dialogue) (2) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) (3) การเขียนบันทึก (Journaling) และ (4) การสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม(Self and group reflection)

4. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมในรายวิชาและกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ได้แก่ (1) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนด้านโลกทัศน์หรือการมองโลกและชีวิต (2) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนด้านพฤติกรรม (3) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนด้านจิตใจ และ (4) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนด้านทักษะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ประกอบด้วย ระยะที่ 1 การเตรียมการ (เดือน พฤศจิกายน 2552) ได้แก่ การศึกษาค้นคว้าจากตำราเอกสาร งานวิจัย และการเลือกกลุ่มตัวอย่าง สำหรับดำเนินการวิจัย ระยะที่ 2 การดำเนินการวิจัย (ระหว่างเดือน ธันวาคม 2552 ถึง กุมภาพันธ์ 2553) ได้แก่ การวางแผนกิจกรรม การจัดกิจกรรม และการถอดบทเรียน และระยะที่ 3 การสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ (ระหว่างเดือน มีนาคม ถึง สิงหาคม 2553)

การเก็บข้อมูลวิจัย

การเก็บข้อมูลระหว่างการดำเนินการวิจัยเพื่อนำมาวิเคราะห์ผล ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายมาวิเคราะห์ภาพรวมและองค์ประกอบย่อยในการตอบคำถามการวิจัยดังนี้

1. การสังเกตระหว่างการจัดกิจกรรม บันทึกการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
2. รวบรวมข้อมูลจาก 2.1) บันทึก (Journal) ทั้งของผู้วิจัยและผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนแต่ละคนบันทึกการเรียนรู้ในแต่ละครั้งของการเข้าร่วมกิจกรรม 2.2) สนทนาสนทนา (Dialogue) 2.3) สนทนากลุ่มย่อย (Focus group) โดยให้ผู้เรียนสะท้อนการเรียนรู้ในแต่ละครั้งเพื่อทบทวนและประเมินการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง 2.4) การเขียนรายงานการประเมินตนเอง หลังจากเรียนจบครบ 16 สัปดาห์ โดยให้ผู้เรียนเขียนการเปลี่ยนแปลงตนเองที่เกิดขึ้นจากแต่ละกิจกรรมและส่งให้ผู้วิจัยตามกำหนด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผลการจัดกิจกรรม การสังเกต การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การจดบันทึก การเขียนรายงานประเมินตนเอง และการบันทึกภาพถ่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. ตัวผู้วิจัย เป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลผลการวิจัยที่มีความน่าเชื่อถือ การเตรียมความพร้อมในการคิดอย่างเป็นระบบ และศึกษาระเบียบวิจัย หลักการวิจัยจากการอ่านเอกสาร ตำราวิจัยเชิงคุณภาพ เนื้อหาสาระและประเด็นที่ศึกษาเมื่อเข้าสู่การดำเนินการ และระหว่างดำเนินการวิจัย

2. สมุดจดบันทึก เป็นสมุดบันทึกเหตุการณ์ความรู้สึก ความคิดต่างๆที่สังเกตได้จากกระบวนการจัดกิจกรรม

3. แบบรายงานการประเมินตนเอง เป็นรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองตามแนวทางที่ผู้วิจัยวางแผนไว้ โดยเป็นการประเมินตนเองตามสภาพจริงและมีอิสระในการประเมิน

4. กล้องถ่ายภาพ สำหรับการเก็บภาพบรรยากาศเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากแบบรายงานการประเมินตนเอง เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะการบรรยาย แสดงค่าความถี่ และร้อยละ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1. รูปแบบกิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และ 2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายทาง ได้แก่ การสังเกต การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลและให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม รวมทั้งการนำข้อมูลไปให้กลุ่มทดลองตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงมากที่สุด

สรุปผลการวิจัย

1. รูปแบบกิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

รูปแบบของกิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้ออกแบบขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชาโดยไม่เน้นการบรรยายเนื้อหา แต่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้เนื้อหาผ่านกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นจะสามารถสร้างบรรยากาศของการเรียนให้เหมาะสมกับกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาทั้งสิ้น 6 กิจกรรม ได้แก่

1.1 **ไดอะรี่ปีที่ 2** สอดคล้องกับเนื้อหา รายวิชาการศึกษากับสังคมในบทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษา มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ การเขียนบันทึก (Journaling)

1.2 **เรารักในหลวง** สอดคล้องกับเนื้อหา รายวิชาการศึกษากับสังคมในบทที่ 2 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคม มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ สุนทรียสนทนา (Dialogue) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) และการสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม (Self and group reflection)

1.3 **คนเลเฮดอย** สอดคล้องกับเนื้อหา รายวิชาการศึกษากับสังคมในบทที่ 3 การศึกษากับสังคม มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ สุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้งและการสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

1.4 **ภาพเบื้องหน้ากับปัญหาสังคม** สอดคล้องกับเนื้อหารายวิชาการศึกษากับสังคมในบทที่ 4 การศึกษากับปัญหาสังคม มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ สุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง และการสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

1.5 **จิตอาสาพาน้องคิด** สอดคล้องกับเนื้อหารายวิชาการศึกษากับสังคม ในบทที่ 5 การศึกษากับการพัฒนาสังคม มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญา

ศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ สุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง และการสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

1.6 **สร้างความกล้าที่ท้าทาย** สอดคล้องกับเนื้อหารายวิชาการศึกษากับสังคม ในบทที่ 6 การศึกษากับการปรับตัวในสถานการณ์โลก มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ การเขียนบันทึก สุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง และการสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ผลการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ทั้ง 6 กิจกรรม สามารถสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาได้ 4 ด้านตามลำดับ ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านทักษะ

ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ในวิธีการที่หลากหลาย สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ต่างๆ ทั้งในระดับปัญญา และจากการปฏิบัติ มีความสามารถในการสื่อสารแสดงออก มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ มีวิจารณ์ญาณ มีทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ สามารถเชื่อมโยงเหตุปัจจัย รู้วิธีการแก้ปัญหาโดยมีทักษะของการคิดอย่างเป็นระบบ มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะในการประกอบอาชีพที่ได้เลือกเรียนในสาขาวิชาชีพของตน จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 90.00

2.2 ด้านโลกทัศน์หรือการมองโลกและชีวิต

ผู้เรียนควรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของชีวิต มีความเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เรียนรู้และตอบสนองต่อโลกอย่างสร้างสรรค์ รับรู้และวิเคราะห์โลก รวมถึงเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ได้อย่างเชื่อมโยง เข้าใจถึงความจริงของธรรมชาติ ชื่นชมในความหลากหลายเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ รู้เท่าทันตนเอง ไม่ตัดสินสิ่งต่างๆ ด้วยอคติ มีความพึงพอใจในชีวิตของตนเอง จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 86.67

2.3 ด้านพฤติกรรม

ผู้เรียนเป็นผู้ที่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีสัมพันธภาพที่ดี ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมโลกได้อย่างเป็นประโยชน์ สร้างสรรค์ ตามวิถีของการเป็นมนุษย์ที่ดีงาม ตระหนักรู้ในการรับใช้สังคม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างหลากหลาย มีความเป็นกัลยาณมิตรให้แก่กันและกัน ให้ความสำคัญกับการฝึกปฏิบัติยกระดับจิตใจของตนในชีวิตประจำวัน ดูแลรักษารวมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ได้อย่างยั่งยืน จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 76.67

2.4 ด้านจิตใจ

ผู้เรียนควรเป็นผู้ที่มีความเมตตา เอื้ออาทรต่อผู้อื่น เปิดใจกว้าง มีขันติธรรม ความยืดหยุ่น และความสมดุลทางอารมณ์ รู้จักพอเพียง มีสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น มีความกล้าหาญทางจริยธรรมในการทำสิ่งที่ถูกต้องแม้ว่าจะเป็นการทวนกระแสสังคม ยอมรับสิ่งที่ตนเองเป็นได้อย่างมั่นคงไม่รู้สึกแปลกแยก จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องนี้ พบความสัมพันธ์ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษากับผลการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำไปสู่การสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน

สุนทรียสนทนา (Dialogue) เป็นกิจกรรมที่สำคัญในการสร้างพื้นที่แห่งความไว้วางใจและพื้นที่ปลอดภัยให้เกิดขึ้นในชั้นเรียน ซึ่งจากการวิจัยในครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมหลักในการสะท้อนความคิดของผู้เรียน ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างอิสระ ไม่ต้องกลัวว่าการจะถูกประเมิน ทำให้ผู้เรียนมีความเคารพในความเท่าเทียมและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ กระบวนการดังกล่าวนี้ยังเป็นการฝึกทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) ให้

ผู้เรียนได้ฟังอย่างมีสติโดยไม่ตัดสินใจประเมินผู้อื่นขณะที่ฟัง อีกทั้งเมื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม(Self and group reflection) แล้วนั้นก็จะได้ฟังแนวความคิดที่หลากหลายอย่างไม่มีอคติต่อกัน

การเขียนบันทึก (Journaling) เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองของผู้เรียนในด้านการเขียน ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดทบทวน ไตร่ตรองถึงเรื่องราวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้เรียนได้เห็นตนเองและยอมรับตนเองมากขึ้น และกิจกรรมนี้ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียนและผู้สอนเป็นการส่วนตัวมากขึ้น

“...ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากมาย อย่างที่เห็นชัดคือ การคิด คือเวลาฟังเพื่อนพูดจะคิดตามเพื่อนทันทีและจะคิดแตกแขนงออกมาบ้างและเรื่องการยอมรับฟังความคิดของผู้อื่น คือรู้เลยว่าถ้าเราทำตัวเป็นน้ำเต็มแก้วเราก็จะไม่ได้รู้อะไรอีกมากมาย และรู้ว่าเพื่อนบางคนมีความคิดที่ดีมากและทำให้เราเปลี่ยนทัศนคติไปด้วยเพราะว่าเราคิดตาม...”

นิสิตคนที่ 2

จากรายงานการประเมินตนเอง 4 มีนาคม 2553

“...การบันทึกเรื่องราวที่ผ่านเข้ามาแล้วผ่านออกไปจากชีวิตทำให้ผมได้มีเวลาทบทวนสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น มองเห็นและเข้าใจในความหมายของของสิ่งเหล่านั้น วันแต่ละวันผ่านไปอย่างมีความหมาย อย่างช่วงที่เดินทางไปเหนือเวลาและระยะทางไกลไปเรื่อย ๆ หากเราไม่เก็บบันทึกช่วงเวลาเหล่านั้นไว้ มันก็จะเป็นเพียงการเดินทางไปเพื่อถึงจุดหมายแล้วก็เดินทางกลับแล้วก็จางหายไปไหนที่สุด...ที่ผ่านมามีหลายสิ่งที่ผมละเลยไปไม่ได้บันทึกเก็บไว้ความทรงจำที่ขบขันทงเดินทางของเรา ผมไม่อยากให้มันจาง ต่อไปนี้จะพยายามทบทวนมันและนำมาทบทวนคืนมาให้มากที่สุดลงในบันทึก ในทุก ๆ การเดินทางของผมตลอดซัมเมอร์ก็เช่นกันจะบันทึกทุกความทรงจำเก็บไว้ขอบคุณแรงบันดาลใจเล็ก ๆ ใต้อะไรปี 2 ...”

นิสิตคนที่ 6

จากรายงานการประเมินตนเอง 7 มีนาคม 2553

“...ที่ได้มานี้ก็พอแล้วสำหรับนิสิตคนหนึ่งที่ควรจะได้จากการเรียนวิชาต่างๆไป อาจารย์สอนเกินเวลาแทบจะทุกคาบอาจารย์ไม่เคยบ่นว่าเหนื่อย ว่าเมื่อพวกเราถึงแม้พวกเราจะดูแย่บ้างในบางครั้ง หรือแทบจะทุกครั้งคงเป็นเพราะไม่รู้ตัว ถ้าผมไม่ดีไม่ควรทำอะไร อาจารย์เตือนผมได้เลย บางทีก็ทำอะไรที่ไม่ควรโดยไม่รู้ตัวบ้างคะนองบ้าง ตั้งแต่เรียนมาก็มีบ้างบางวิชาที่ปล่อยเลทแต่ก็ไม่เคยเกินครึ่ง ชม. มีวิชานี้แหละเคยนับอยู่วันนั้นเกินมา 2 ชม.กว่าๆแล้วก็ยังนั่งกันอยู่ไม่มีใครเมื่อนาย ผมได้อะไรๆ มามากพอยิ่งกว่าคะแนนที่จะออกเร็วๆ นี้แล้วสุดท้ายเกรดเป็นอย่างไรผมไม่ใส่ใจ ขอขอบคุณอาจารย์มากครับ ที่เป็นอาจารย์ที่น่ารักกับพวกเราเสมอมา...”

นิสิตคนที่ 13

จากรายงานการประเมินตนเอง 5 มีนาคม 2553

“...ความรู้สึกที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียนนั้นดีใจค่ะ ที่ยังได้เป็นส่วนหนึ่ง (เพื่อนยังสนใจ) อธิ ได้เรียนรู้อะไรต่างๆ ไปพร้อมๆ กัน ทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยกัน ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ รับรู้ความคิดเห็นของแต่ละคน มีอิสระในการที่จะแสดงความคิดเห็น เกิดความประทับใจในเรื่องต่างๆที่ทำ มีรอยยิ้ม เสียงหัวเราะ...”

นิสิตคนที่ 27

จากรายงานการประเมินตนเอง 5 มีนาคม 2553

สรุปได้ว่ากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนทั้งสุนทรียสนทนาและการจดบันทึกนั้น ทำให้ผู้เรียนรู้จักคิด และฟังความเห็นของผู้อื่น ได้ทบทวนและเข้าใจความหมายต่างๆผ่านประสบการณ์การรับรู้ของตนเอง ทำให้ผู้เรียนมีความสุขและรู้สึกดีต่อตนเองมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของจิรัฐกาล พงศ์กคเชียร (2550) ที่ได้พัฒนาการเรียนการสอน โดยเพิ่มกิจกรรมในชั้นเรียน เช่นสุนทรียสนทนา และมีการประเมินผลและพบการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนเกิดขึ้นในทางที่ดี

2. การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง: ปัจจัยที่ทำให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเป็นส่วนสำคัญยิ่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในตัวผู้เรียน เพราะเป็นส่วนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการลงมือปฏิบัติและสัมผัสสุนทรียะอันงดงามนั้นได้ด้วยตนเอง โดยมีผู้สอนเป็นผู้นำที่เตรียมการในการจัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษา วางแนวทางของกิจกรรมและประเมินผลเพื่อให้ได้คุณลักษณะของผู้เรียนตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ อันได้แก่

2.1 การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง

ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่นและสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้งและสอดคล้องกับความเป็นจริง เพราะผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกฝนและเรียนรู้ด้วยตนเอง จนก่อให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ในตนเองและสามารถเรียนรู้ได้ต่อเนื่องตลอดเวลา มีความกล้าคิด พิจารณาด้วยใจที่ใคร่ครวญอย่างมีสติกับตนเอง กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ มีโลกทัศน์ที่กว้างขวางขึ้น เกิดความรักความเมตตาต่อตนเองและผู้อื่น มีวินัยและความรับผิดชอบในตนเองอย่างเห็นได้ชัดเจน มีความอ่อนน้อมต่อมดคนทั้งผู้ที่อาวุโสสูงกว่าและผู้อาวุโสน้อยกว่า รู้จักกาลเทศะมากขึ้น ตลอดจนผู้เรียนสามารถค้นพบวิธีการเรียนรู้และการใช้ชีวิตได้อย่างเป็นสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวรภัทร์ ภูเจริญ (2544) ที่ขอให้อันตักลักษณะการเรียนรู้ตนเองให้เจอ “ละทิ้งจริต” นั้นไป ขออย่าให้ยึดติดลักษณะใดลักษณะหนึ่งตายตัว การเรียนเอง ค้นคว้าเอง ถามผู้รู้เอง สร้างทฤษฎีเองได้ ดีที่สุด ซึ่งถือได้ว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเป็นการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนขั้นพื้นฐานได้ดีที่สุด

“...ความรู้สึกของการเดินทางบนรถไฟชั้นสามนี้เราก็ไม่ต้องพูดอะไรมากเพราะว่าการเดินทางครั้งนี้รู้สึกที่เราได้เดินทางจริงๆ ในการไปทำกิจกรรมจิตตปัญญาี่เป็นการขึ้นเหนือครั้งแรกมาครั้งแรกก็ประทับใจมากได้นอนค้ำที่สถานีรถไฟกันเลยทีเดียวแต่ว่าสนุกมากและทำให้ได้เรียนรู้ชีวิตอะไรหลายๆอย่าง คือ อย่างแรกที่ขึ้นมาบนรถไฟฟรีก็ต้องรู้อยู่แล้วว่าคนเยอะเป็นธรรมชาติการเรียนรู้อะไรคือการเอื้อเพื่อเอื้อเผื่อที่นั่งซึ่งกันและกันเพราะว่าคนเยอะมาก เมื่อเราได้เอื้อเพื่อเขาแล้วก็ได้ผูกมิตรภาพบนรถไฟ

ด้วยและได้เรียนรู้อะไรอีกมากมายว่าคนเราเกิดมาต้องมีชีวิตที่แตกต่างกันแต่ที่เหมือนกันก็คือความเป็นมนุษย์ของตนที่จะทำกินและการดำรงชีวิตต่อไป...”

นิสิตคนที่ 2

จากรายงานการประเมินตนเอง 4 มีนาคม 2553

“...ผมแสดงความคิดน้อยลง แต่ผมรู้สึกว่าคุณตัวเองรับฟังมากขึ้น จากคนอื่น ๆ ส่วนความมุ่งมั่น ตั้งใจ และจิตอาสา นั้น ผมเองคิดว่า ผมตั้งใจในการเรียนและมีความสนใจ เนื่องจากผมนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ในการเรียนวิชานี้ มาประยุกต์ได้หลาย ๆ อย่าง การเข้าใจคน การมองสังคม การปรับตัว และอีกมากมาย ที่ขาดไม่ได้เลยการมีน้ำใจและจิตอาสาจริง ๆ ซึ่งสิ่งนี้ในรายวิชาการศึกษากับสังคม เป็นการเน้นด้านนี้เลย ผมเองมีจิตอาสาเพิ่มขึ้นกว่าเดิมในความรู้สึกที่ลองสังเกตตัวเอง มันเป็นการที่เรียนรู้ไปโดยธรรมชาติ หรือจิตอาสาแบบธรรมชาติพาไป โดยการกล่อมเกลารวมให้เรามีจิตอาสา โดยไม่รู้ตัว ...”

นิสิตคนที่ 3

จากรายงานการประเมินตนเอง 8 มีนาคม 2553

“...วิชานี้มีกิจกรรมที่น่าสนใจมากมายที่ทำให้ดิฉันได้รู้สึกตื่นตัวตลอดเวลา แต่ในกิจกรรมต่างๆ ที่อาจารย์จัดขึ้นนั้นเป็นกิจกรรมที่เต็มไปด้วยสาระ และแนวคิดต่างๆที่ทำให้เด็กรู้จักการวิเคราะห์ข้อมูลในการทำงาน มีสติในการทำงานอยู่ตลอดเวลา ได้เรียนรู้ของการดำรงชีวิตตามขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของภาคเหนือที่ได้จากการเดินทางสำรวจ ศึกษา และท่องเที่ยวอย่างมีสาระและเต็มเปี่ยมด้วยความรู้เป็นอย่างมาก ทำให้ได้เห็นถึงรสชาติชีวิตอีกอย่างหนึ่ง การเรียนรู้วิชานี้ทำให้ได้เห็นหลักการสอนที่แตกต่างจากวิชาอื่นที่อาจารย์มีเทคนิคที่ได้ทำให้ตัวดิฉันเองนั้นมีความตั้งใจในการเรียนและสนใจเรียนตลอดเวลาไม่อยากจะขาดเรียนเลยเพราะกลัวที่จะพลาดโอกาสดีๆ...”

นิสิตคนที่ 9

จากรายงานการประเมินตนเอง 5 มีนาคม 2553

“...การได้นั่งรถไฟ สำหรับตัวฉันคิดว่า มันทำให้การเดินทางในทุกๆครั้งดูมีคุณค่า คิดเหมือนกันไหมว่า

ความสุขมันอยู่ที่ระหว่างทางที่เราประสบได้เจอได้พบมากกว่าจุดหมายปลายทางที่เราหวังจะไปถึง แบบว่าระหว่างทางเราเจออะไรต่ออะไรโดยไม่คาดคิด แต่ปลายทางคือสิ่งที่เราคิดไว้แล้วหวังไว้แล้ว มันเลยดูธรรมดาๆ ในความคิดฉัน หากเรานั่งเครื่องบิน การเดินทางของเราก็จะมีคุณค่าได้อย่างไร ระยะเวลาที่แตกต่างกันหลายๆ เท่าตัว ถึงเร็วก็จริง แต่เราเสียอะไรตรงนั้นไปหลายอย่าง หากเรานั่งเครื่องบิน เราจะไม่มีความรู้จึกความร้อนของไอแดดและลมหนาวในสองข้างทาง ในแต่ละชานชลาในแต่ละจังหวัด หากเรานั่งเครื่องบิน เราจะไม่ได้อะไรพรากลูกให้คนนั้นคนนี่นั่ง หากเรานั่งเครื่องบินเราจะไม่รู้จักคำว่ารอหรือใจเย็น หากนั่งเครื่องบินเราจะมีโอกาสได้กินน้ำเย็นสะอาดๆ โหรงโหมง หากเรานั่งเครื่องบินเราจะไม่มีโอกาสได้พูดคุยแลกเปลี่ยนอะไรดี ๆ กับเพื่อนๆ เลย หากนั่งเครื่องบินเราอาจได้เจอแอร์สาวสวยๆ แต่นั่งรถไฟเราเจอมากกว่าแอร์...”

นิสิตคนที่ 13

จากรายงานการประเมินตนเอง 5 มีนาคม 2553

สรุปได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักรับฟังผู้อื่น มีน้ำใจ มีจิตอาสา ระดับสามัญสำนึกของมนุษย์ มีสติในตนเองและมองเห็นความสุขภายในตนเอง

2.2 การเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม ผู้เรียนได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับส่วนรวมในระหว่างการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ มุมมองและพฤติกรรมที่มีต่อโลกและชีวิตได้อย่างชัดเจน ตระหนักถึงคนรอบข้าง สังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เข้าใจปรากฏการณ์จากสิ่งเล็กๆ ไปสู่ผลกระทบที่ยิ่งใหญ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนใหญ่มากกว่าประโยชน์ส่วนตนและการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเข้าถึงความจริงสูงสุดคือความจริง ความดี ความงาม ผู้เรียนจึงเกิดจิตอาสาแล้วนำไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมและโลก ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน ซึ่ง

สอดคล้องกับพินสุดา สิริขันธ์ศรี (2552) สะท้อนภาพอนาคตการศึกษาไทยที่พึงประสงค์ ให้เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาปัจเจกบุคคลให้มีความรู้ ทักษะ สติปัญญา ความฉลาดทางอารมณ์ การปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมในสังคมไทยอย่างมีความสุข มุ่งเน้นการพัฒนามันสมองและสติปัญญาของมนุษย์ควบคู่กับสภาวะแห่งคุณธรรม จริยธรรมที่มีความสมบูรณ์อย่างเป็นองค์รวม ด้วยกลไกของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนาเป็นฐานในยุคเศรษฐกิจและสังคมการเรียนรู้

“...กิจกรรมที่กล่าวมานี้ผมคิดว่ามันสอนผมให้รู้อะไรหลาย ๆ อย่าง สอนให้เรามี จิตอาสา สอนให้เราพูดเก่ง สอนให้เราได้บอกกล่าวประสบการณ์ให้แก่คนอื่นรู้ให้หน่อย ๆ มีความเชื่อมั่นในตัวเอง อยากให้จัดกิจกรรมแบบนี้อีก มันทำให้ผมกับเพื่อน ๆ เกิดความมุ่งมั่นที่จะทำในสิ่งที่ตนเองตั้งใจไว้ อยากเห็นน้อง ๆ มีอนาคตที่ดีและสดใส ถึงแม้ว่าเราจะเหนื่อยเพียงใด แต่ถ้าเราเห็นน้อง ๆ มีความสุข เห็นน้อง ๆ ได้เรียนที่ตนเองตั้งใจไว้พวกเราทุกคนก็หายเหนื่อยแล้วครับ...”

นิสิตคนที่ 5

จากรายงานการประเมินตนเอง 5 มีนาคม 2553

“...ความรู้สึกที่ได้ไปร่วมร้องเพลงเกี่ยวกับค่ายอาสา การทำสุทริยสนทนาให้กับผู้นำเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสา ที่โรงเรียนสาธิตได้เห็นการแสดงความคิดเห็นของน้อง ๆ ที่เป็นตัวแทน น้องเขามีความกล้า... การทำกิจกรรมเป็นไปอย่างสนุกสนานไม่ตึงเครียดเพราะเรามีความเป็นกันเองให้กัน ไม่เกิดอาการเกร็ง การทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้นทำให้เรารู้สึกดีใจที่ตัวเองมีประโยชน์ต่อคนอื่น ทำให้เราเกิดความมุ่งมั่นที่จะทำโครงการจิตอาสาอย่างต่อเนื่องเพราะแม้ว่าการทำงานจิตอาสาจะเหนื่อยมากแต่ก็สร้างความสุขได้มากเช่นกัน...”

นิสิตคนที่ 24

จากรายงานการประเมินตนเอง 5 มีนาคม 2553

“...เมื่อได้ภาพกลับคืนมา คงจะเป็นจุดเด่นที่สุดคือ ภาพของเราที่เป็นภาพแห่งนามธรรมเป็นอย่างมาก รู้สึกหัวเราะในใจที่เพื่อนไม่สามารถสื่อความหมายของเราได้อาจเป็นเพราะเราเองแสดงภาพเบื้องต้นไม่ชัดเจนด้วย

แต่ไม่ได้รู้สึกโกรธสักนิด เพราะเพื่อนเราเองทุกคนก็ยังสร้างรอยยิ้มจากภาพของเราได้มีความสุขมากกว่าแต่เรื่องจริงแล้ว ภาพของเราสวยที่สุดแล้ว555+ ทุกๆ ภาพมันเป็นปัญหาสังคมหมดทุกภาพ เพียงแต่ว่าใครจะผูกพันกับปัญหาใดมากที่สุด ความสามารถที่เราเชื่อมโยงกันคือ ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นปัญหาที่เราทุกคนต้องร่วมกันแก้ไข ต้องช่วยกันเป็นอย่างมาก เพราะทุกอย่างที่เกิดขึ้นก็เกิดจากฝีมือมนุษย์ด้วยกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นความโลภ มั่งง่าย หรืออะไรต่างๆ นานา ในภาพของเราเองมันรวมทุกปัญหาที่เราต้องแก้ไขไว้หมดแล้ว...”

นิสิตคนที่ 25

จากรายงานการประเมินตนเอง 7 มีนาคม 2553

สรุปได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม จากกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ได้แก่ การมองเห็นปัญหาของส่วนรวม การเห็นคุณค่าของตนเองต่อส่วนรวม และการเห็นถึงความสำคัญของการมีจิตอาสาเพื่อส่วนรวม

2.3 คุณลักษณะที่พึงประสงค์อันยิ่งใหญ่คือการเกิดจิตสำนึกใหม่แห่งความเป็นครู

คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ เป็นสถาบันอุดมศึกษา ที่มีหน้าที่ในการผลิต “ครูและนักการศึกษา” เพื่อออกไปปรับใช้สังคม โดยสามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคนให้มีความรอบรู้ เข้าใจและรู้เท่าทัน กระแสการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ โดยใช้กระบวนการจัด “การศึกษาเพื่อพัฒนาบัณฑิตให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์” (Humanized Educare) ซึ่งหมายถึง กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ หลักสูตรและการสอนในระดับอุดมศึกษา ที่มีความสมดุลระหว่างศาสตร์ของวิชาชีพกับชีวิตและจิตใจของคณาจารย์และนิสิตนักศึกษา โดยได้มีการส่งเสริมการพัฒนาในสถาบันอุดมศึกษาให้มีเป้าหมายพัฒนากระบวนการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของนิสิตนักศึกษาในคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการเกิดความสุขตลอดทั้งทางกาย ใจและทางจิตวิญญาณ (ปัญญา) เป็นหลัก ซึ่งจะส่งผลให้มีการพัฒนาบัณฑิตไปในทิศทางที่พึงปรารถนา คือบัณฑิตที่สามารถสร้าง

ความสันติ สงบสุข ร่วมเย็น และอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุขยั่งยืน(สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2552)

ดังนั้นประสบการณ์ต่างๆ ที่ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้จึงต้องมุ่งสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นคือจิตสำนึกใหม่แห่งความเป็นครูอันเกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงของผู้เรียนเอง ด้วยกิจกรรมต่างๆที่ผู้สอนคิดค้นขึ้นด้วยความรัก ความสุข ความดี และความงาม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของยนต์ ชุ่มจิต (2553) ที่กล่าวว่า “ไม่ว่าครูจะใช้หลักการสอนหรือวิธีการสอนแบบใด ๆ สิ่งสำคัญที่ครูพึงกระทำให้ได้ คือชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ ไร่ให้กล้า และปลูกให้ร่าเริง หากผู้ประกอบวิชาชีพครูทุกคนได้พยายามฝึกฝนอบรมให้เกิดความชำนาญแล้วก็จะเพิ่มความสุขความสำราญให้แก่ศิษย์ที่จะศึกษาเล่าเรียนต่อไป และผู้เรียนก็จะรักในวิชาชีพครูมากยิ่งขึ้น

“...ตัวของข้าพเจ้าเองนั้น ไม่คิดเลยมาก่อนว่าอยากที่จะเป็นครู แต่ ณ วันหนึ่งที่ข้าพเจ้าเลือกเป็นอันดับหนึ่งก็คือ ครู เพราะคำๆนี้ทำให้ข้าพเจ้าได้เกิดความรู้สึกที่ยิ่งเห็นคุณค่าอย่างที่สุด...จากสิ่งที่มองไม่เห็นค่า แต่ ณ วันนั้นข้าพเจ้านั้นดาสว่างแล้ว ...เมื่อมีกิจกรรมวันครูที่มีการจุดเทียนนั้นข้าพเจ้าก็ขลุ่ยกันลูกทันทีเมื่อเพลงเริ่มร้องขึ้นอีกครั้งสำหรับปีนี้ แน่นนอนการร้องต่างๆ ที่มีเทียนเปล่งแสงนั้นทำให้บรรยากาศดูกระตุ้นอีก แต่เปลวเทียนเหล่านี้กำลังน้อยลงๆ ในทุกๆ วัน เพราะสิ่งที่หลายๆ คนทำอยู่ในปัจจุบันคือ เหยียบย่ำความเป็นครูที่ไม่ว่าจะเป็นอำนาจของเงิน อิทธิพล หรืออะไรต่างๆล้วนทำให้เปลวไฟอ่อนกำลังลง และแน่นอนสิ่งที่ครูพันธุ์ใหม่ต้องทำคือรักษาสมดุลของความเป็นครูไว้จนถึงที่สุด ครูไม่สามารถหยุดยั้งหรือหยุดการกระทำของคนบางกลุ่มได้ แต่สิ่งที่ครูทำได้คือ สร้างจิตสำนึก และ ส่งสอนอบรมให้อาณาเขตของชาติที่กำลังจะเกิดขึ้นเป็นคนดีได้...”

นิสิตคนที่ 1

จากรายงานการประเมินตนเอง 5 มีนาคม 2553

“...ใครจะว่าครูเปรียบเหมือนเรือแต่ก็เป็นเรือที่มีค่ามาก ถ้าไม่มีเรือก็ไม่สามารถข้ามน้ำไปได้ ถึงเรือจะเก่าแต่ก็สามารถใช้งานได้เสมอพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือทุกเมื่อเมื่อมีปัญหา เมื่อครูได้ไปอยู่ที่ไหนแล้วที่นั่นก็เปรียบเสมือนเป็นบ้านของตัวเอง ก็ต้องช่วยกันดูแลความเรียบร้อยให้แก่ชุมชน เมืองนั้นทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่เรื่องของตัวเองแต่ก็ต้องทำเพื่อความสงบสุขเป็นครูที่เสียสละทั้งกายและใจจริง ๆ...”

นิสิตคนที่ 11

จากรายงานการประเมินตนเอง 7 มีนาคม 2553

“...ณ วันที่ได้เรียนที่นี่ ทำให้หนูได้มีโอกาสได้เจอครูอาจารย์ที่ดีอีกหลายคน และมันเป็นสิ่งกระตุ้นให้หนูเจิมตัวเองว่า หากจะเป็นครูที่จะคอยจุดเทียนเล่มอื่นต่อไป หนูต้องเตรียมตัวเองให้พร้อม ต้องทำได้ดีที่สุดให้สมกับการที่หนูได้มีโอกาสเจอครูที่มีความเป็นครูด้วยจิตวิญญาณ หากหนูได้เป็นครูแต่ไร้ซึ่งจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู หนูคงรู้สึกผิดไปจนตายเลยล่ะ เพราะมันเป็นการถือว่าหนูได้ผิดต่อครูอาจารย์ที่หนูเคารพทั้งหมด จะเป็นการถือว่าหนูไม่เห็นคุณค่าความเป็นครู มองข้ามสิ่งสำคัญในการประกอบวิชาชีพครู หนูมองว่าครูไม่ใช่อาชีพ ทั่วไป แต่เป็นวิชาชีพ เพราะต้องถ่ายทอดสอนความรู้การเป็นคนให้แก่คน เพื่อที่คนจะได้เป็นคนอย่างสมบูรณ์...”

นิสิตคนที่ 18

จากรายงานการประเมินตนเอง 3 มีนาคม 2553

“...ครูมีความสำคัญ ครูที่ดี ก็จะช่วยสร้างคนที่ดี ๆ ออกมาสู่สังคม เพื่อพัฒนาประเทศชาติ คิดดู ถ้าไม่มีครู ชาติเราจะเป็นอย่างไร มองดูแสงเปลวไฟที่ไหม้เทียนไปเรื่อย ๆ เดียวมันก็จะดับลง เราก็ต้องเป็นแสงไฟดวงใหม่ ที่จะมาสร้างคนดี ๆ สู่สังคม...”

นิสิตคนที่ 20

จากรายงานการประเมินตนเอง 6 มีนาคม 2553

“...หนูมีความฝันอยากเป็นครูบนดอย อยากไปช่วยเหลือเด็กในที่ห่างไกล...ส่วนกิจกรรมที่ร้องเพลง พระคุณที่สามและจุดเทียน ก็รู้สึกว่าเป็นกิจกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์มาก รับรู้ได้ถึงความตั้งใจของเพื่อนๆ ในการร้องเพลงเลย ฟังแล้วก็ซึ่งกินใจเหลือเกิน แสงเทียนที่ส่องสว่างทั้งห้องดูสวยงามมาก ความรู้สึกนั้นก็คงเปรียบได้กับครูที่ยอมทำทุกอย่างเพื่อลูกศิษย์แม้ตัวเองจะเป็นอะไร ก็ขอให้ลูกศิษย์ได้ดีและไปให้ถึงฝั่งตามที่ตั้งใจไว้ ส่วนความมุ่งมั่นที่จะจุดเทียนเล่มต่อไปแทนครูนี้ คงไม่ต้องพูดถึง เพราะได้บอกไว้แต่แรกแล้วว่า อยากเป็นครูบนดอย อยากไปสอนเด็กในที่ห่างไกล แน่ใจว่าต้องมุ่งมั่นและตั้งใจที่จะเป็นครูอยู่แล้วค่ะ...”

นิสิตคนที่ 30

จากรายงานการประเมินตนเอง 5 มีนาคม 2553

สรุปได้ว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกของความเป็นครูจากกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาได้แก่ การมองเห็นถึงคุณค่าของความเป็นครู การตระหนักรู้ถึงคุณธรรมและจรรยาบรรณของวิชาชีพครู มีจิตวิญญาณความเป็นครูมุ่งสู่การทำหน้าที่ครูอาสาเพื่อสังคมในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้

1. ผู้ที่จะนำองค์ความรู้และข้อสรุปที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ ในฐานะครู อาจารย์ ผู้นำทางวิชาการ หรือกระบวนกร ควรเริ่มต้นจากความเข้าใจในเรื่อง ปรัชญาพื้นฐานของจิตตปัญญาศึกษา ได้แก่

ความเชื่อในความเป็นมนุษย์ และ การศึกษาแบบองค์รวม นอกจากนี้ยังต้องเข้าใจหลักการพื้นฐานของจิตตปัญญาศึกษา คือหลักจิตตปัญญาศึกษา 7 ประการให้ลึกซึ้งเสียก่อน ซึ่งกระบวนการของจิตตปัญญาศึกษาไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยการเข้าร่วมเพียงครั้งเดียวเป็นระยะสั้นๆ เพราะจะทำให้ผู้เข้าร่วมอาจยึดติดกับเทคนิคจนละเลยหัวใจหรือเนื้อหาแห่งจิตตปัญญาศึกษาได้

2. ครู อาจารย์ ควรกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนให้ชัดเจน และนำกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรสนับสนุนให้แต่ละสถาบันการศึกษาแต่ละแห่งทดลองนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ผู้วิจัยที่สังกัดอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาควรศึกษาวิจัยโดยใช้แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสร้างคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของแต่ละสถาบันให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

2. ควรมีทีมงานวิจัยและศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในทุกกลุ่มที่ได้ทดลองจัดที่อยู่ในสถาบันเดียวกันว่าสามารถสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้หรือไม่ อย่างไร ซึ่งจะทำให้ได้รูปแบบที่มาประยุกต์ใช้ได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). รายงานผลการดำเนินงานขับเคลื่อนนโยบายค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการสู่การปฏิบัติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558. เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558. (เอกสารอัดสำเนา)

- กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, สำนักงาน. (2552). ชุดโครงการเพิ่มขีดความสามารถของคณะ
ครูศาสตร์/ศึกษาศาสตร์สู่การเป็นสถาบันพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่มีความเป็นมนุษย์ที่
สมบูรณ์. เอกสารการประชุมลงนามความร่วมมือ(MOU) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ วันที่ 3-5
กุมภาพันธ์ 2552 ณ โรงแรมโบหยก 2 กรุงเทพมหานคร (เอกสารอัดสำเนา)
- จิรัฐกาล พงศ์ภคเชียร.(2550). การวิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย. วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. ครุศาสตร์ สาขาพัฒนศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิณสุดา สิริธังศรี, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). รายงานการวิจัยเรื่องภาพการศึกษาไทยใน
อนาคต 10-20 ปี. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดีการพิมพ์.
- ยนต์ ชุ่มจิต. (2553). ความเป็นครู. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :โอเดียนสโตร์.
- วรภัทร์ ภูเจริญ. (2544). การบริหารการเรียนรู้ที่ยืดผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สมาคม
ส่งเสริมเทคโนโลยี(ไทย-ญี่ปุ่น)
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. (2549). รายงานการวิจัยโครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดี
ของเด็กและเยาวชนไทย. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.